

Gönderim Tarihi: 02.03.2018

Kabul Tarihi:31.05.2018

KARS YÖRESİ BEDDUALARINDA KULLANILAN ÖRTMECELER¹
Euphemistic Curses Used in and around the Center of Kars Province

Gencer ELKILIÇ

Doç.Dr. Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
gencerelkili1322@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8225-3559

Keziban TOPBAŞOĞLU

Dr.Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi
Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
kezibantopbasoglu@outlook.com
ORCID ID: 0000-0002-5943-1230

Nilüfer AYBİRDİ

Arş. Gör. Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
niluferaybirdi@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0002-1223-3050
Çalışmanın Türü: Araştırma

Öz

Beddualar dünyanın her yerinde olduğu gibi, Türkiye’de ve özellikle Kars yöresinde de, günlük yaşamda kızgınlık veya beklentiye karşılık bulamama gibi durumlarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Kimi beddualar herkes tarafından bilinirken, kimisi yörelere ve hatta kişilere has olabilmektedir.

Öte yandan, beddualar insanlara karşı kullanılan öç alma ifadeleri olmakla beraber, bazen bu ifadeleri direk kullanmak yerine, örtmece niteliğiyle, dolaylı olarak kullanmak da yaygındır.

Nitel araştırma özelliği taşıyan bu çalışmanın amacı Kars yöresine özgü beddualarda örtmece özellikleri belirlemektir. Konuyla ilgili olarak Kars merkez ve merkez köylerde yaşayan 240 kişiden (140 bayan 100 erkek) elde edilen beddualar içerik bakımından analiz edilerek gruplara ayrılmış ve örtmece özelliği taşıyan 154 adet geçerli beddua değerlendirmeye alınmıştır. Kars merkez ve civarında kullanılan beddualarda örtmece özelliklerin sıklıkla kullanıldığı ve bu nedenle bazı bedduaların üstü kapalı nitelikte olduğu tespit edilmiştir. Kullanılan örtmece özellikli beddualar 4 ana başlık altında toplanmıştır. Bunlar sırasıyla, ölüm (f=65, 42,2%), acı/sıkıntı/hastalık(f=42, 27,3%) ,yalnızlık (f=30, 19,5%) ve yoksulluk/kıtlıktır (f=17, 11,0%).

AnahtarSözcükler: Beddua, Kızgınlık, Örtmece, Kars

Abstract

In Turkey and especially in Kars region, curses are widely used in situations of anger and inability to find response to the expectations, as they are used all over the world. While some of the curses are known to everyone, some are unique to regions and even to

¹ Bu çalışma Kafkas Üniversitesi BAP projesi kapsamında desteklenen 423 Nolu projeye bağlı olarak hazırlanmıştır.

individuals.

On the other hand, while curses are used as revenge expressions, sometimes instead of direct use of these expressions, indirect use of them as euphemism is also widespread.

The aim of this study, which carries qualitative research features, is to determine the features of euphemism in the curses of Kars region.

Related to the issue, the curses obtained from 240 people (140 females and 100 males) living in Kars central and central villages were analyzed in terms of content and divided into groups and 154 valid curses which bear euphemism features were evaluated. It was found that curses used in and around the center of Kars have often euphemism features and therefore, some of them were determined to have implicit attributions. The curses with euphemism features grouped under 4 main headings. These were death ($f = 65, 42,2\%$), pain / distress / disease ($f = 42, 27,3\%$), loneliness ($f = 30,19,5\%$) and poverty / famine ($f=17, 11.0\%$).

Keywords: Curse, Anger, Euphemism, Kars

1.GİRİŞ

Tıpkı dil gibi, kültür de insanın üretici özelliğinin en somut yansımalarındandır. Tamamen insanın mahsulü olan kültür, belirli bir tarihsellik açısından değerlendirildiğinde, sadece entellektüel bir kesimin özgül eğilimlerini işaretlemeyiz; genel kabul ve işlevlere açıktır; sınırsız dilsel imkân barındırır ve yüzü de topluma dönüktür.

Dil ve kültür arasında yadsınamaz derin bir bağ vardır. Dil, özellikle kültürün sürerliğini sağlamada, aktarımında ve kültürler arası bağ kurmada aracı bir görev üstlenir (Leveridge, 2008). Toplumlar yaşayış biçimleri ve gereksinimleri doğrultusunda çeşitli sözcükler üretirler ve ürettikleri bu sözler ya da söz öbekleri mevcut dillerine zenginlik katar (Okuyan, 2012). "Söz varlığını oluşturan öğeler içerisinde yer alan kalıp sözler tıpkı deyimler ve atasözleri gibi, bir dili konuşan toplumun kültürüne ışık tutmakta, onun inançlarını, insan ilişkilerindeki ayrıntıları, gelenek ve göreneklerini yansıtmaktadır" (Okuyan, 2012, s.35). Nitekim kişiden başlayarak, müşterek ve telepatik olarak kendini gösteren, derinden yaşanan acılar, mutluluklar, düş kırıklıkları, ruhsal yıkım ve kırılma noktaları, dilsel soyutlama yoluyla bahsi geçen söz varlıklarına dönüşmekte, bir dışavurum şekli olarak dua ya da beddua halini alabilmektedir. Aslında bir nevi 'sözlü ansiklopedi' işlevi gören dua ve beddualar kültürel kodların yeniden üretilerek nesillere aktarılmasını sağlayan, toplumun değer yargılarına diğer söz kalıplarına nazaran daha doğrudan işaret eden ve çeşitli söz sanatlarıyla harmanlanmış olan övme ve sövme ifadeleridir (Terzioğlu, 2007). Bu özlü söz kalıpları hem ait oldukları toplumun değer yargılarını hem de milli karakterini yansıtır (Öztürk, 2012).

Beddua söylemleri, belirli bir topluluğa ait bireylerin düşünce şekilleri, kültür ve dillerine dair birçok yönü barındırdıklarından, ilgili

toplumun kültürel kimliğinin sözs el ifadeleri/yansımaları için oldukça zengin bir kaynak oluşturabilirler (Vanci-Osam, 1998). Evrensel, etnik, kültürel ve pragmatik bir tür olan beddualar, bir bireyin ya da nesnenin, başka bir insan ya da insan üstü güçler tarafından cezalandırılarak fenalığa uğratılmasını niyaz eden dilek ifadeleridir (Keskin, 2016). “Kötü dilek” olarak da bilinen beddua, Farsça bed “kötü” ile Arapça “dua” sözlerinden meydana gelmiştir. Anadolu’nun muhtelif yörelerinde; “ah, bedat, ilenç, inkisar, kargış, karış, lanet” gibi adlarla da anılırlar (Kaya, 2001, s.22). Kaya (2001) bedduayı çaresiz olan, acı çeken, kötülüğe maruz kalan bir insanın rahatlatmak, teskin olmak gayesiyle söylediği, kötü düşünce ve dilekleri kapsayan, söze orijinallik veren, ifadeyi güçlendiren kalıplaşmış sözler olarak tanımlar (s.22). Elçin’e göre beddua bireyin şahsına, aile fertlerine, ait olduğu topluluğa ya da inancına zararı dokunacak kişilere, fikir ve düşüncelere karşılık ortaya koyulan şiddetli bir tepkidir (2005, s.663). İnsanbiçimci hayat tarzımızın göstergesi olan dilde, söz varlıklarının bu tür duygu yoğunluklarıyla bir araya gelmesi, gerek çözüm odaklı tavrı gerekse içsel olarak rahatlatıcı işleviyle, kültür dinamizmi içinde dikkat çekici bir nitelik kazanmaktadır.

İşlevselliği noktasından yola çıkarak, bedduanın, bir durum ya da olay karşısında, bir tepki, bir nefret klasiği olarak ve çok da nesnel olmayarak ifade edildiği görülmektedir. Bu ifadeler dinsel bir ritüeli gerçekleştirmek için ya da şiir sanatı bağlamında Eliot’a göre söyleyecek olursak: ‘Mesela Anglo-Sakson yazıt ve ilâhilerinden bazıları, büyü yapmak, kişileri nazardan korumak, bazı hastalıkları tedavi etmek ve inançları herhangi bir kötü ruhun gazabından korumak gibi günlük meseleleri çözmek için kullanılmıştır’ (2007, s.182). Görüleceği üzere gerek dinsel bir ritüel olsun, gerekse poetik bir serzeniş olsun, ifade biçiminde alkış ve kargışların kültür dokusu içinde toplumsal pratiğe dönük işlev üstlendiğini de görüyoruz (Topbaşoğlu, 2012).

İnsanoğlunun neden beddua ettiği ya da bedduaya hangi sebeplerden ihtiyaç duyduğu ise hem karmaşık hem de tartışmalı bir konudur. Ancak tahmin de edileceği gibi, bu durumun altında yatan sebeplerden en önemlisi, ‘kendinden güçlü bir varlığın’ olduğuna yönelik inancı ve yine bununla da ilişkili olarak geliştirdiği savunma mekanizmasıdır. Elbette burada, din ve inançlara bağlı olarak, ‘kendinden güçlü’ olarak tanımlanan varlık, Allah veya Tanrı’dır. Kişi, kendince, uğradığı haksızlık, maruz kaldığı zulüm ya da içine çekilip mecbur bırakıldığı kimi olay ve durum karşısında ilahi güce yani Allah’a yaklaşmakta, ona sığınmakta ve ondan medet ummaktadır.

İslamiyet’te zulme uğrayan, zarar gören kişilerin beddua

edebileceğine yer verilmiştir (Durkaya, 2017). Bir kişi kendisine zarar veren bir bireyin cezalandırılması için Allah (c.c.)'dan yardım talebinde bulunur, çünkü inançlı olan kişinin maruz kaldığı kötülük karşısında Allah (c.c.)'a sığınması onu psikolojik olarak rahatlatır (Durkaya, 2017). Ancak, bedduanın İslami kaynaklardaki tanımına bakıldığında, zulme uğrayanların bedduasının geri çevrilmeyeceğinin kesin olarak bildirilmesi ile beraber doğru olanın affetmek olduğunun vurgulandığı görülür. İslam'da bedduanın hoş karşılanmadığı oldukça açıkken Anadolu coğrafyasında insanların her an beddua etmeye hazır oldukları, kendi kültür kodları içerisinde kötü kabul ettikleri durumlara karşı hiç tereddütsüz beddua ile karşılık verdikleri görülmektedir. Bu durum ise, toplumda beddua etmenin dini bir bilinçten çok sosyolojik bir olguyu temsil ettiğine işaret etmektedir (Kocaer, 2007, s.33).

Terzioğlu'na (2007) göre Alkış ve kargışlarda çokça rastlanan durumlardan biri karşıt sözcüklerin bir arada kullanılmasıdır. “Dostların düşman ola”, “Allah dert verip, derman aratmaya” şeklindeki söz öbekleri bu türden karşıt sözcükler barındırır. Bazen de çok sayıda karşıt sözcükleriyle oluşturulmuş kalıplar da görülmektedir. “Allah dostunu var, düşmanını yok etsin” cümlesindeki dost-düşman/var-yok karşıtlığı söz konusudur (s. 35).

Terzioğlu (2007) ayrıca kalıplaşmış sözcüklerden oluşturulan dua/beddualardan bahseder ve bunlarda genellikle “ak/kara” sıfatlarının kullanıldığından bahseder. “Ak bahtlı olasin”, “Alnın ak ola” dualarında, “ak” sıfatı ile dua nitelendirilirken; “Kara haber duymayasın”, “Allah kara yazı yazmasın” dualarında da “kara” sıfatı ile nitelendirilmiştir (s.36).

Akalın (1990, s.56) beddualarla ilgili yaptığı çalışmasında bedduaları 7 maddelik bir kompozisyon yapısı içerisinde değerlendirmiştir. Bunlar:

1. Ey oğul (seslenme bölümü)
 2. Dilerim Allah'tan (başvuru bölümü)
 3. O bana hain hain bakan gözlerin (kargış yönelmesi)
 4. Kör ola da (temel kargış)
 5. Dünyanı görmeyesin (kargış sonu yıkımı)
 6. İnşallah (kargış güçlendirmesi)
- E mi... (ek güçlendirme)

Ersöz (2011: s 1112) bedduayı üç gruba ayırmaktadır. O'na göre eğer kişinin hedefinde bir başkası var ise bu tam anlamıyla bedduadır. Eğer kişinin hedefinde kendisi var ise bu “yemin etme” ve “hayıflanma” maksatlardır. Son olarak eğer kişinin hedefinde hiç kimse yoksa bu da “küfür”

işlevi görür.

Öte yandan, beddualar insanlara karşı kullanılan öç alma ifadeleri de olmakla beraber, bazen bu ifadeleri direkt kullanmaktansa, örtmece niteliğiyle, dolaylı olarak kullanmak da yaygındır. Güngör'e göre (2006), diğer halklarda olduğu gibi Türk halklarının yasaklamaları da ilk başta dini inançlar temelinde, korku kaynaklı olarak doğmuştur. Her bir ölüm, şanssızlık, bahtsızlık, sakatlık, hastalık, felaket ve musibetin insanlar tarafından belli yasakların çiğneme neticesinde ortaya çıktığına inanılmıştır(s.90).

Türkçedeki örtmecelerin oluşum biçimlerini Çiftçioğlu-Çabuk (2015) üç ana grupta toplamıştır. Bunlar: şekle dayanan örtmeceler, anlama dayanan örtmeceler ve ödünçlemelerdir.

Oxford İngilizce-Türkçe Sözlük (1990) örtmeceyi edebî kelimeler, söylenmesi kaba, çirkin ya da sakıncalı görülen nesnelerin, kavramların, başka sözcüklerle daha uygun biçimde anlatılması olarak tanımlar. Aksan (1990)ise, kimi varlıklardan, nesnelerden söz edildiğinde doğacak korku, ürkme, iğrenme gibi duyguların, kötü izlenim ve çağrışımların önlenmesi amacıyla yönelen ve dünyanın her dilinde rastlanan bir değiştirme olayı olarak ifade eder (s.100). Abrams (1993) örtmeceyi utandırıcı veya zor durumda bırakıcı olacağı düşünülen ifadelerin yerine kullanılan zararsız ifade diye adlandırır (s.60). Türkmen (2009),örtmecenin dilde bilinçli bir değiştirme hareketi olduğunu, insanların duyduğu korku ve kaygılar sebebiyle dil üzerinde yaptıkları bir değişiklik olduğunu belirtir ve örtmece olayının ortaya çıkmasında en önemli sebeplerden birinin tabu olduğundan bahseder (s.132).Howard'a göre, örtmece, uygunsuz, sert, patavatsız ifadelerin daha müphem, yumuşak ve dolambaçlı olanlarıyla değiştirilmesi durumudur (Howard 1985,s. 101).

1.1.Çalışmanın Amacı

Nitel araştırma özelliği taşıyan bu çalışmanın amacı Kars yöresine özgü beddualarda örtmece özellikleri belirlemektir. Konuyla ilgili olarak Kars merkez ve merkez köylerde yaşayan kişiler tarafından kullanılan beddualar içerik bakımından analiz edilerek gruplara ayrılacak ve örtmece özelliği taşıyan beddualar ortaya çıkarılacaktır.

Araştırma Soruları

1. Kars yöresinde kullanılan beddualarda örtmece özellikler yaygın mıdır?
2. Kars yöresi beddualarında kullanılan örtmeceler kaç kavramsal kategoriye ayrılabilir?

2. METOT

2.1.Örneklem

Çalışmanın örneklemini Kars merkez ve civarında ikamet eden 240 (140 kadın, 100 erkek) oluşturmuştur.

2.2.Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak üzerlerinde “Kızdığınızda ne tür beddualar edersiniz?” yazılı formlar ilgili kişilere dağıtılarak bir veya birden fazla cevap yazmaları istenmiştir.

2.3.Verilerin Analizi

Nitel araştırma desenine dayalı olan bu çalışmada veriler, içerik analizi ile değerlendirilmiştir. 240 katılımcıdan toplanan verilerin analizi Saban (2009) tarafından kullanılan teknikten uyarlanarak 4 aşamada gerçekleştirilmiştir:

1)Kodlama ve geçerli beddua seçimi, 2) Kategori oluşturma, 3) Güvenirlik ve Geçerlilik, 4) İstatistiksel Analiz için SPSS programı kullanımı.

2.3.1.Kodlama ve Geçeli Beddua Seçimi:

Bu aşamada toplanan veriler Excel programına aktarılmış ve A-Z sıralamasına göre dizilmiştir. Çalışmada konunun özünü oluşturan Kars yöresinde kullanılan beddualardan içeriğinde örtmece barındıranlar değerlendirmeye alınmış, konuyla ilişkisiz veya boş teslim edilen formlar elenerek geçerli beddualar saptanmıştır.

2.3.2.Kategori Oluşturma

240 kişiden elde edilen örtmece özelliği taşıyan beddualar konu ve kaynak açısından incelenmiş ve bu süreçte örtmece özelliği taşımayan beddualar değerlendirmeye alınmamış ve bu nedenle 154 adet geçerli beddua kabul edilmiştir. Buna bağlı olarak 4 kavramsal kategori oluşturulmuştur.

2.3.3.Geçerlilik ve Güvenirlik

Çalışmanın geçerliliğini sağlamak için içerik analizi yapılarak örtmece özelliği olmayan beddualar çalışma dışı bırakılmıştır. Çalışmaya katılan katılımcılardan toplanan örtmece beddualardan 154 tanesi araştırmacılar tarafından 4 kavram kategorisi başlığı altında toplanmış ve bu başlıklar ve beddua listeleri daha sonra konuyla ilgili iki uzmanca yeniden değerlendirilmiştir. Uzmanların yaptığı kategori ile araştırmacının yaptığı arasında 12 tane farklılık saptanmıştır. Çalışmanın güvenilirliğini hesaplamak için Miles ve Huberman (1994) tarafından geliştirilen güvenilirlik formülü “Güvenirlik = görüş birliği / görüş birliği + görüş ayrılığı x 100”

kullanılmıştır. Bu durumda, “Güvenirlilik = $154 / (154+12) = 0.93$ ” olarak hesaplanmıştır.

2.3.4. Nitel İstatistiksel Analiz için SPSS Programı

Toplanan tüm veriler SPSS 20 programına aktarılmış ve 154 geçerli örtmece bedduaya ait frekans ve yüzdelikler hesaplanarak tablolarda verilmiştir.

3. BULGULAR

Tablo 1. Kavramsal kategoriler

Kategori	f	%
Ölüm	65	42,2
Acı/Sıkıntı/Hastalık	42	27,3
Yalnızlık	30	19,5
Yoksulluk/kıtlık	17	11,0
Toplam	154	100

Tablo 1' de görüldüğü gibi katılımcıların 65'i (%42,2) ölümle ilgili, 42'si (%27,3) acı/sıkıntı/hastalıkla ilgili, 30'u (%19,5) yalnızlıkla ilgili, 17'si (%11,0) ise yoksulluk/kıtlıkla ilgili beddualar kullanmaktadır.

Tablo 2. Ölümle ilgili örtmece beddualar

Beddua	f	%	Beddua	f	%
Adın bata	9	13,8	Andıran galsın	5	07,7
Ağzın kapana	8	12,3	Başın batsın	5	07,7
Ali'nin kılıcına gelesin	6	09,2	Başına kış kalağı uçsun	4	06,1
Allah elimden alsın	6	09,2	Boynun altında galsın	4	06,1
Allah Garartını kaldırsın	6	09,2	Boynun kopsun	4	06,1
Allah ocağını söndürsün	5	07,7	Boynun yere gelsin	3	04,6
Toplam			Toplam	65	100

Tablo 2'de görüldüğü üzere katılımcıların ölümle ilgili kullandıkları beddualardaki örtmeceler çeşitlilik göstermektedir. Katılımcıların kullandıkları 65 adet ölümle ilgili örtmece bedduasıyla; adın batsın (%13,8), ağzın kapana (%12,3), Ali'nin kılıcına gelesin (%9,2), Allah elimden alsın (%9,2), Allah garartını kaldırsın (%9,2), Allah ocağını söndürsün (%7,7), andıran galsın (%7,7), başın batsın (%7,7), başına kış kalağı uçsun (%6,1), boynun altında galsın (%6,1), boynun kopsun (%6,1) ve boynun yere girsın (%4,6) şeklindedir. Tablo 2'de yer alan bedduaların açıklamaları:

Adın bata: Bu beddua ‘ölesin de ismin unutulsun’ anlamında kullanılmaktadır.

Ağzın kapana: Yine bu beddua ‘ölesin de bir daha konuşamayasın’

anlamında kullanılmaktadır.

Ali'nin kılıcına gelesin: Bu beddua 'Allah canını alsın, öldürsün' anlamında kullanılmaktadır.

Allah elimden alsın: Yine bu beddua 'Allah canını alsın' anlamında kullanılmaktadır.

Allah garartını kaldırsın: Garartı bu bedduada gölge anlamında kullanılmıştır. 'Allah canını alsın' anlamında kullanılan bir bedduadır.

Allah ocağını söndürsün: Bu beddua 'evinden/hanenden biri ölsün' anlamında kullanılmaktadır.

Andıran galsın: Bu beddua 'sen öl, malın ortada kalsın' anlamında kullanılmaktadır.

Başın batsın: Bu beddua da yine 'öl, toprağın altına gir' anlamında kullanılmaktadır.

Başına kış kalağı uçsun: 'Kalak/galak' yörede tezek yığını anlamında kullanılır. Bu beddua 'tezek yığını altında kal da öl' anlamında kullanılmaktadır.

Boynun altında galsın: Bu beddua 'öl, geber' anlamında kullanılır.

Boynun kopsun: Yine bu beddua 'öl, geber' anlamında kullanılır.

Boynun yere gelsin: Bu beddua da 'öl' anlamında kullanılır.

Tablo 3. Acı/sıkıntı/hastalıkla ilgili beddualar

Beddua	f	%	Beddua	f	%
Acınnan direğe tırmanasan	8	0,19	Ataşlara gelesin	3	07,1
Ağlar galasan	8	0,19	Ayağın takılsın da kolun kırılsın	3	07,1
Allah Umdurmasın	4	09,5	Başına kül elensin	3	07,1
Allah yüzünü güldürmesin	4	09,5	Ciğerin ağzından töküle	3	07,1
Allahın zulmuna gelesin	4	09,5	Doluya tutulasan	2	04,8
Toplam				42	100

Tablo 3'te görüldüğü üzere katılımcıların kullandıkları bedduaların 42'si acı/sıkıntı/hastalıkla ilgilidir. Beddua edilen bireyin acı/sıkıntı ya da hastalık görmesi niyazında bulunulan bu beddualar kullanım sıklığına göre sırasıyla; acınnan direğe tırmanasan (%19), ağlar kalasan (%19), Allah umdurmasın (%9,5), Allah yüzünü güldürmesin (%9,5), Allah'ın zulmuna gelesin (%9,5), ataşlara gelesin (%7,1). Tablo 3'te yer alan bedduaların açıklamaları:

Acınnan direğe tırmanasan: Bu beddua 'canın o kadar yansın ki acından direğe tırmanasın' anlamında kullanılmaktadır.

Ağlar galasan: Ölen birinin ardından duyulan acının hiç geçmemesi anlamında kullanılmaktadır.

Allah umdurmasın: Bu beddua da 'hep acı çek, hiç umutlanma' anlamında kullanılır.

Allah yüzünü güldürmesin: Bu beddua da ‘hep acı çek, hiç gülme’ anlamında kullanılır.

Allah’ın zımluna gelesin: ‘Seni Allah cezalandırsın’ anlamında kullanılır.

Ataşlara gelesin: Bu beddua ‘cehennemde yan, acı çek’ anlamında kullanılmaktadır.

Ayağın takılsın da kolun kırılsın: Bu beddua ‘Düş de kolun kırılsın’ anlamında kullanılır.

Başına kül elensin: ‘Allah belanı/cezanı versin’ anlamında kullanılır.

Ciğerin ağzından töküle: Bu beddua ‘verem ol’ anlamında kullanılır.

Doluya tutulasın: Bu beddua söylenildiği anlamındadır. Kişinin doluya yakalanması ve acı çekmesi niyazında bulunur.

Tablo 4. Yalnızlıkla ilgili örtmece beddualar

Beddua	f	%	Beddua	f	%
Ağzına su dökenin olmaya	10	33,3	Ölende ağlayanın olmasın	7	23,3
Kökün guruya	8	26,7	Seni ortalıkta galasan	5	16,7
Toplam				30	100

Tablo 4’te görüldüğü gibi kalıtmacıların yalnızlıkla ilgili ettikleri bedduaların 10’u (%33,3) ağzına su dökenin olmaya, 8’i (26,7) kökün guruya, 7’si (%23,3) ölende ağlayanın olmasın ve 5’i (%16,7) seni ortalıkta galasan şeklindedir. Tablo 4’te yer alan bedduaların açıklamaları:

Ağzına su dökenin olmaya: Bu beddua ölürken ya da can çekişirken yanında su verecek kimsenin olmaması anlamında kullanılır.

Kökün guruya: Bu beddua ‘çocukların olmasın’ anlamında kullanılmaktadır.

Ölende ağlayanın olmasın: Bu beddua ‘ölünce arkandan ağlayacak kimsen olmasın’ anlamında kullanılmaktadır.

Seni ortalıkta galasan: Burada ‘sahipsiz kal, yanında kimse olmasın’ anlamı vardır.

Tablo 5. Yoksulluk/kıtlıkla ilgili beddualar

Beddua	f	%	Beddua	f	%
Ambarın boş galsın	4	23,5	Nana muhtaç olasan	3	17,6
Emeğini it aparsın	3	17,6	Yatağın yorganın sıçanlar kessin	2	11,8
Garnın doymasın	3	17,6	Yıgıldığını yel aparsın	2	11,8
Toplam				17	100

Tablo 5’te görüldüğü gibi katılımcıların yoksulluk/kıtlıkla ilgili kullandıkları 17 bedduadan 4’ü (%23,5) ambarın boş galsın, 3’ü (%17,6) emeğini it aparsın, 3’ü (%17,6) garnın doymasın, 3’ü (%17,6) nana muhtaç olasan, 2’si (%11,8) yatağın, yorganın sıçanlar kessin ve yine 2’si (%17,6) yıgıldığını yel aparsın şeklindedir. Tablo 5’te yer alan bedduaların

açıklamaları:

Ambarın boş galsin: Bu beddua ‘buğdayın, yiyecek ekmeğın olmasın’ anlamında kullanılmaktadır.

Emeğın it aparsın: ‘Kazandığının hayrını görmeyesin/boşa gitsin’ anlamında kullanılmaktadır.

Garnın doymasın: ‘Aç kal, karnın doymasın’ anlamında kullanılmaktadır.

Nana muhtac olasin: ‘Başkalarına el açıp muhtaç olasin/ekmeğe muhtaç olasin’ anlamında kullanılır.

Yatağın yorganın sıçanlar kessin: ‘yoksulluk ve fakirlik göresin’ anlamında kullanılır. ‘Yatağın yorganını fareler kemirsin’ anlamında kullanılmaktadır.

Yığdığının yel aparsın: ‘Kazandığının hayrını görmeyesin/boşa gitsin’ anlamında kullanılmaktadır.

4. SONUÇ

Bu çalışmada alkış ve kargışlar hakkında genel bir bilgi verildikten sonra Kars ili ve merkez köylerinde yapılan derlemeler sonucunda elde edilen beddualara yer verilmiştir.

Derlenen beddualarda toplumun dini inancının önemli bir yeri olduğu görülürken, beddua konularının çeşitlilik gösterdiği belirlenmiştir.

Kars merkez ve civarında kullanılan beddualarda örtmece özellikler çoğunlukla kullanılmakta ve bu nedenle bazı beddualar üstü kapalı niteliktedir.

Kullanılan beddualar 4 ana başlık altında toplanabilir:

- 1.Ölüm
2. Acı/Sıkıntı/Hastalık
3. Yalnızlık
4. Yoksulluk/kıtlık

Çalışmanın sonucuna göre, elde edilen beddualarda öfke, kırgınlık ve çaresizliğin yansımaları göze çarpmaktadır.

Toplumun sosyolojik ve psikolojik yansımalarının önemli bir göstergesi olan bedduaların genel Türk kültürüne göre kullanılmasının yanı sıra, yöre ağzına bağlı olarak da oluştuğu ortaya çıkmıştır.

KAYNAKLAR

- Abrams, M. H. (1993), *Aglossary of literary terms*, Harcourt Brace College Publishers.
- Akalın, L. S.(1990). *Türk dilek sözlerinden alkışlar, kargışlar*. Ankara, Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.
- Aksan, D. (1990). *Her Yönüyle Dil III*. Ankara: TDK.
- Çiftçioğlu-Çabuk, A.(2015). *Türkçedeki örtmece sözlerin oluşum yolları*. Manas Journal of SocialStudies, 4(5), 136-160.
- Durkaya, H. (2017). Kerbelâ mersiyelerinde beddua. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (59), 185-194.
- Elçin, Ş. (2005). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Eliot, T. S. (2007). *Edebiyat üzerine düşünceler*, Sevim Kantarcıoğlu (Çev.). İstanbul: Paradigma.
- Ersöz, S. (2011). Türkiye Türkçesinin doğu grubu ağızlarında bedduaların işlevleri ve cümle yapıları arasındaki ilişki, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(1), s. 1111-1112.
- Güngör, A. (2006). Tabu-örtmece (euphemism) sözler üzerine. *AÜ. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 29 Prof. Dr. Zeki Başar Özel Sayısı, 69-93.
- Howard, P. (1985). *The State of the Language*, New York: Oxford University Press.
- Kaya, D. (2001). *Folklorumuzda beddua söyleme geleneği ve Türk halk şiirinde beddualar* (Vol. 256). Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Keskin, A. (2016). “Sevdiğin dizi gün değiştirsin”: Leyla ile Mecnun dizisindeki kargışların (beddua) pragmatik analizi. *Milli Folklor*, 28(109), 44-57.
- Kocaer, S. (2007). Bir sosyal kontrol aracı olarak beddualar ve internet. *Milli Folklor*, 19, 30-33.
- Leveridge, A. N. (2008). Relationship between language and culture and the implications for language teaching. [http://edition.tefl.net/articles/ teacher-technique/language-culture/](http://edition.tefl.net/articles/teacher-technique/language-culture/) (Erişim: 16 Mart 2018).
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. California: Sage .
- Okuyan, H. Y. (2012). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında bir kültür aktarımı aracı olarak kalıp sözlerin kullanımı üzerine bir inceleme. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(162), 31-46.
- Oxford, Ansiklopedik İngilizce- Türkçe Sözlük, Sabah Yayınları, 1990.
- Öztürk, J. (2012). Antakya ağızında kargışlar. *Prof. Dr. Mine MENGİ Adına Türkoloji Sempozyumu Bildirileri içinde*, (ss. 740-752). Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Saban A (2009). Prospective Teachers’ mental images about the Concept of Student. *Gazi University J. Turk. Educ. Sci.* 7(2):281 - 326
- Terzioğlu, Ö. (2007). Alkış ve kargışların, sözlü kültürdeki yerleşik kodların aktarımını ve yeniden üretimini kolaylaştıran biçimsel özellikleri. *Milli Folklor*, 75, 34-37.

- Topbaşoğlu, K. (2012). *Türkçe ve Rusçada Alkış ve Kargışların İncelemesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kafkas Üniversitesi, SosyalBilimler Enstitüsü, Kars.
- Türkmen, T. (2009). Türkçedeki Örtmece Sözler. *Karadeniz Araştırmaları*, 6 (23), 131-140.
- Vanci-Osam, Ü. (1998). May you be shot with greasy bullets: Curse utterances in Turkish. *Asian Folklore Studies*, 57, 71-86.